

SKOLORNAS BREVMARATON 2025

SKRIV
FÖR
FRIHET

AMNESTY
INTERNATIONAL

LÄRARGUIDEN

Våra ord kan
förändra världen

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING 3

Anvisningar för användningen av materialet	4
Lektionens målsättningar och anknytning till läroplanen	6
Vad är skolornas brevmaratton?	7

DESSA PERSONER STÖTTAR VI 8

Guerreras por la Amazonía, Ecuador	9
Bakgrund: Gasfackling i Amazonas utgör ett hot mot mänskliga rättigheter – nu och i framtiden	10
Ellinor Guttorm Utsi, Norge	11
Bakgrund: "Den gröna omställningen" hotar samernas rättigheter	12

DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA 13

Vad är mänskliga rättigheter?	14
FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna	15
Internationella människorättsavtal	15
Rätten till en ren, hälsosam och hållbar miljö	16
Miljöförsvarens	16
Miljöskadors ojämlika konsekvenser	17
Regeringar och företags ansvar	18

UPPGIFTER 19

Uppgift: Vilka rättigheter tillgodoses inte?	20
Uppgift: Hur försvaras mänskliga rättigheter?	21
Uppgift: Klimaträttvisa och miljö rättigheter	22

UPPGIFTERNAS BILAGOR 26

Bilaga: Sammanfattning av FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna	27
Bilaga: Ansvarskort	28
Bilaga: Mänskliga rättigheter och miljön	29

SÅ HÄR SKRIVER VI BREV OCH SOLIDARITETSHÄLSNINGAR 31

Anvisningar för att skriva brev	32
Vanliga frågor	34
Detaljerat exempelbrev	35
Skriv en appell för gruppen Guerreras por la Amazonía	36
Skriv en appell för Ellinor Guttorm Utsi	37
Anvisningar för solidaritetshälsningar	38
Solidaritetshälsning till gruppen Guerreras por la Amazonía	39
Solidaritetshälsning till Ellinor Guttorm Utsi	40

ORDLISTA

SVENSKA - ENGELSKA 41

INLEDNING

Bästa lärare,

Tack för att du har valt att delta i Skolornas brevmaraton tillsammans med dina elever!

Skolornas brevmaraton är en del av den internationella kampanjen Write for Rights, som du kan följa på sociala medier med taggen **#W4R**.

I årets kampanj fokuserar vi på klimaträttvisa, miljöaktivister och urfolksrättigheter. Rättigheterna som berör dessa områden garanteras av FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna samt internationella fördrag om mänskliga rättigheter.

Människorättsfostran är fostran om de mänskliga rättigheterna, fostran med respekt för de mänskliga rättigheterna och fostran till de mänskliga rättigheterna. Det innebär att människor uppmuntras utöva, åtnjuta, respektera och försvara egna och andras rättigheter. Målet med skolornas brevmaraton är att lyfta fram människorättskränkningar som kampanjens målpersoner blivit utsatta för, uppmuntra elever att agera till stöd för dessa personer, men också att utbilda och informera om mänskliga rättigheter och deras

betydelse på ett bredare plan. Kampanjen jämför inte hur länder skiljer sig i uppfyllandet av mänskliga rättigheter, eftersom människorättskränkningar förekommer i alla länder.

I kampanjen diskuteras verkliga personers erfarenheter av människorättskränkningar i områden som ofta ligger långt bort från oss. Målpersonerna har gått med på att de presenteras i kampanjen och godkänt de åtgärder som har planerats för att förbättra deras situation. De medverkar i kampanjen eftersom de tror att internationell uppmärksamhet och press på myndigheterna kan ha positiva effekter på deras situation och frågorna som de arbetar för.

I den här guiden hittar du information om målpersonerna och de mänskliga rättigheter som anknyter sig till deras berättelser. Den aktiverande delen av guiden består av uppgifter som kan användas som sådana eller som kan bearbetas så att de passar din grupp. I slutet hittar du anvisningar för brevskrivandet, exempelbrev, anvisningar för att skriva solidaritetshälsningar och en svensk-engelsk ordlista.

Video- och bildmaterial för lektionen hittar du på adressen:

www.amnesty.fi/sv/brevmaraton-for-skolor/material/

Elevens material finns på:

www.amnesty.fi/sv/brevmaraton-for-skolor/elev/

Om du önskar kan du ladda ner elevens material som en pdf-fil från webbsidan och skriva ut det.

Vänligen notera att materialet behandlar allvarliga människorättskränkningar som kan uppröra eleverna. Det är bra att diskutera tankar och känslor som väcks i slutet av lektionen och i efterhand.

Fint att du är med – våra ord kan förändra världen!

Hälsningar,

Emma Åman

Sakkunnig i människorättsfostran

ANVISNINGAR FÖR ANVÄNDNINGEN AV MATERIALET

Skadliga, begränsande normer samt kolonialismens arv har lämnat ett avtryck både i Finland och i världen. Det avspeglas fortfarande på det sätt vi till vardags, i media och i utbildningsmaterial talar om i synnerhet icke-vita människor och minoriteter. Därför är det viktigt att varje person och deras erfarenhet behandlas under lektionen på ett sätt som respekterar deras människovärde och handlingskraft samt motverkar stereotyper och fördomar.

Det tar tid att förändra diskriminerande strukturer. Ett bra första steg är att reflektera kring sina egna attityder och fördomar, och vilka fördelar man själv besitter jämfört med resten av världen. Inför lektionen kan du exempelvis fundera på följande frågor:

- **Hurdana fördomar styr dina elevers eller dina egna tankar om skillnaderna mellan Finland och de samhällen som kampanjens målpersoner bor i? Varifrån kommer dessa fördomar?**
- **Hurdana tankar och antaganden har du eller dina elever om målpersonerna – deras samhälleliga ställning och hur de kan påverka sina liv? Hur har dessa antaganden uppstått?**

- **Vilka tankar eller antaganden har du eller dina elever om era egna möjligheter att påverka världen? Ur vilket perspektiv betraktar ni världen? Finns det skillnader i elevernas makt och inflytande sinsemellan?**
- **Vad kan vi göra för att motverka fördomar? Hur och var kan du hitta information för att bygga en mer nyanserad världsbild?**
- **Hur kan vi främja solidaritet utan att samtidigt bidra till välviljans rasism (eng. white saviour complex)?**

Teman som tas upp under denna lektion kan också synas i deltagarnas vardag och deras kommunikation sinsemellan. För att vi ska kunna motarbeta och ingripa vid diskriminering och vara medvetna om vilka grupper vi uppfattar som annorlunda är det viktigt att diskutera fördomar i anknytning till tematiken och kampanjens målpersoner.

- **Hur kan du som lärare ingripa i situationer där det förekommer tal eller handlingar där människor framställs som "främmande och onormala"? Hur kan du stötta personer som drabbas av rasism och diskriminering?**

Med välviljans rasism vill man beskriva den återkommande dynamiken och narrativet där en vit människa ser sig själv som en räddare och befriare av icke-vita människor. I det här narrativet ses icke-vita människor som passiva offer som inte är kapabla att rädda sig själva. Välviljans rasism ställer den vita välviljan (eng. white benevolence) i centrum och flyttar fokus bort från en diskussion om orsakerna till de problem som drabbar icke-vita människor, som exempelvis europeisk kolonialism.

En vit räddare (eng. white saviour) är en person som tror sig hjälpa icke-vita människor, men saknar den förståelse, erfarenhet och utbildning som krävs. Att lyfta fram sin egen godhet och etiska överlägsenhet är ofta en del av fenomenet.

(Källa: Fem-R Sanasto <https://www.fem-r.fi/sanasto>)

■ Hur kan vi dra lärdomar av utmanande situationer?

En lärare kan inte veta allt – det viktigaste är att vara öppen och nyfiken, och genuint försöka främja rättvisa och jämlikhet. Genom att reflektera på förhand kan du förbereda dig på situationer där diskriminering förekommer.

**Du kan fördjupa dig i temat
med hjälp av vidare läsning:**

Fem R: Sanasto:

www.fem-r.fi/sanasto/

Fredskämparna i Finland rf:s material för mediefostran som främjar likabehandling (på finska):

lantisentuollapuolen.rauhanpuolustajat.org/

Kompetenscentrum för könsmångfald: Mångfalden av kön och kroppar – handbok på svenska:

https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/kompetenscentrum_for_konsmangfald/material/

Suomen Punainen Risti: Ole tukena – puutu rasismiin:

<https://sroppimateriaalit.fi/web/site-1394220/state-jurdknbqgercytzr/front-page>

THL: Webbutbildning om antirasism för yrkespersoner:

<https://thl.fi/sv/web/invandring-och-kulturell-mangfald/stodmaterial/webbutbildning-om-antirasism-for-yrkespersoner>

Rauhankasvatusinstituutti: Antirasism i ungdomsarbete:

https://rauhankasvatus.fi/wp-content/uploads/2023/08/Antirasism_i_ungdomsarbete.pdf

LEKTIONENS MÅLSÄTTNINGAR OCH ANKNYTNING TILL LÄROPLANEN

Innehållet i den här guiden har planerats att motsvara inlärningsmålen i läroplanerna för den grundläggande utbildningen och för gymnasiet. Skolornas brevmaraton handlar om människorättsfostran. Människorättsfostran ökar elevernas kunskap om de mänskliga rättigheterna genom en aktiverande metod som överskrider läroämnesgränserna. Den uppmuntrar eleverna att agera för en gemensam och hållbar framtid. Genom att skriva brev eller solidaritetshälsningar som stöd för en eller flera personer som utsatts för människorättskränkningar är eleverna samtidigt en del av Amnesty Internationals internationella kampanj "Skriv för frihet". Under lektionen får eleverna:

Kunskap om de mänskliga rättigheterna

Lektionens uppbyggnad och de praktiska övningarna i guiden fungerar som en dagsaktuell introduktion till mänskliga rättigheter. De mänskliga rättigheterna framställs inte bara som abstrakta juridiska paragrafer utan som verkliga bestämmelser som påverkar människors liv. Under lektionen går eleverna igenom exempel på människorättskränkningar och de bekantar sig med berättelser om individer som försvarar de mänskliga rättigheterna och som själva utsatts för kränkningar. Slutligen får eleverna möjlighet att själva påverka förverkligandet av mänskliga rättigheter på ett konkret sätt genom att skriva ett appellbrev eller en solidaritetshälsning.

Kulturell kompetens, interaktion och uttrycksförmåga (L2)

Eleverna övar att föra fram sina åsikter på ett konstruktivt sätt och agera etiskt. De får handledning i att upptäcka kulturell mångfald och systematiskt främja de mänskliga rättigheterna.

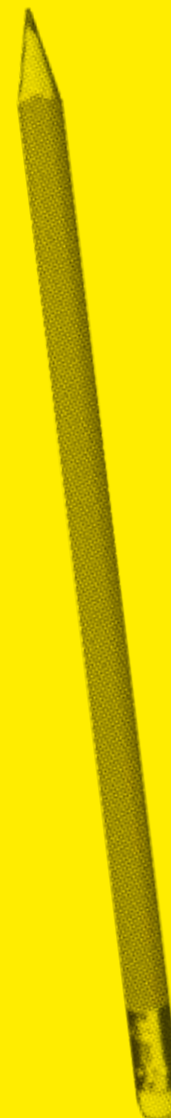
Multimodal läsfärdighet (L4)

Under brevskrivarmaraton får eleverna tolka berättelser och bilder, samt producera slagkraftig och formell text.

Delaktighet, påverkan och byggstenar för en hållbar framtid (L7)

Brevskrivarmaraton ger eleverna möjlighet att bekanta sig med medborgarsamhället och med det kollektiva globala arbetet för främjandet av mänskliga rättigheter. Under brevskrivarmaraton får eleverna en inblick i livet för personer som utsatts för människorättskränkningar och de lär sig sätt att främja de mänskliga rättigheterna.

VAD ÄR SKOLORNAS BREVMARATON?

Skolornas brevmaraton är en del av Amnestys årliga internationella kampanj Write for Rights. Kampanjen fick sin början för nästan 25 år sedan då lokala aktivister i Polen ordnade en 24 timmar lång brevmaraton. Sedan dess har evenemanget vuxit till en internationell kampanj med hundratusentals deltagare från över 200 länder och områden. Under kampanjen skriver man appellbrev till beslutsfattare i olika länder och solidaritetshälsningar till de personer och grupper som lyfts fram i kampanjen. De brev och meddelanden som skickats under årens lopp har påverkat över 115 människors liv: de har befriat aktivister som varit fängslade på orättvisa grunder, sökt rättvisa för personer som utsatts för människorättskränkningar och krävt skydd för dem som försvarar mänskliga rättigheter.

Människorättsfostran är en betydande del av kampanjen och år 2024 deltog över en miljon människor i aktiviteter likt de som beskrivs i detta material.

Skolornas brevmaraton har ordnats i Finland sedan år 2013. Under åren har finländska elever engagerat sig för människor i Iran, Brasilien, Azerbajdzjan, Ukraina, Belarus, Etiopien, Nigeria, Burkina Faso, Malawi, Jamaica, Filippinerna, Kanada, Kuba, Turkiet, Chile, Hongkong, Myanmar, de ockuperade palestinska områdena, USA, Sydkorea, Angola och Finland – med goda resultat.

År 2014 agerade skolorna för **Moses Akatugba** från Nigeria som torterades och dömdes till döden som minderårig. Internationellt skickades över 800 000 stöttande meddelanden till förmån av Moses. Våren 2015 frigavs han äntligen efter att ha suttit nästan tio år i fängelse. I november 2016 besökte Moses Finland och åkte även till en skola som deltagit i kampanjen för honom.

I kampanjen år 2018 vädjade eleverna för att skydda människorättsförsvarare i Ukraina och i Iran. Nästan 400 000 människor runt om i världen skrev appeller för utredningen av våldshandlingar mot ukrainska **Vitalina Koval**. Tack vare kampanjen kunde Vitalina på kvinnodagen 2019 för första gången på tre år ordna en demonstration i sin hemstad utan att bli trakasserad av extremhögern. Under kampanjen besökte Vitalina Finland och träffade elever som deltagit i brevmaraton.

Under kampanjen 2019 skrev eleverna i Finland brev till förmån för människorättsförsvarare i Kanada. Internationellt vädjade över 400 000 personer för kanadensiska **urfolkssamhället i Grassy Narrows**, där människor lidit av kvicksilverförgiftning i över 50 år. I april 2020 undertecknade Kanadas regering slutligen ett avtal på 19,5 miljoner dollar för att ordna hälso- och sjukvårdstjänster för dem som drabbats av kvicksilverförgiftning. Avtalet är ett steg mot rättvisa och en klar seger för folket i Grassy Narrows som länge kämpat för sina rättigheter.

Under kampanjen år 2023 engagerade sig man sig för den amerikanske **Rocky Myers**. Rocky dömdes för mord 1994, trots att vittnesmålen var bristfälliga, bevisen svaga och dessutom fanns det misstankar om att polisen hade utövat påtryckningar mot vittnena. Den rättshjälp som Rocky hade beviljats var också otillräcklig. Domaren, som ledde rättsprocessen, gick emot juryns beslut och dömde Rocky till döden. Alabamas guvernör upphävde Rockys dom våren 2025 och omvandlade domen till livstids fängelse. Rocky väntade på verkställandet av sin dödsdom i över 30 år. Kampen för rättvisa är inte slut; Rockys dödsdom har omvandlats till livstids fängelse utan möjlighet till villkorlig frigivning. Trots det gläder vi oss över att Rocky inte längre hotas av avrättning. Över 692 000 meddelanden skickades från hela världen för att stödja Rocky.

Kampanjen 2024 fokuserade i sin tur på att befria den angolanska influencern **Neth Nahara**. Neth kritiserade den angolanska presidenten João Lourenço på TikTok i augusti 2023, och dagen därpå fängslades hon. Neth dömdes enligt en kontroversiell lag till sex månader i fängelse, men straffet höjdes snart till två år. Internationella påtryckningar gav resultat – presidenten benådade Neth redan i december 2024. Hon satt fängslad i 16 månader. Över 550 000 meddelanden skrevs till stöd för Neth!

Brevmaraton 2024 gav upphov till över 4,6 miljoner gärningar för mänskliga rättigheter.

**DESSA PERSONER
STÖTTAR VI**

GUERRERAS POR LA AMAZONÍA

📍 ECUADOR

Guerreras por la Amazonía (på svenska "Amazonas krigare") är en grupp unga aktivister som är 10 till 20 år gamla. Till gruppen hör bland andra **Dannya Bravo, 13 år, Jamileth Jurado, 17, Evelyn Mora, 20, Leonela Moncayo, 14, Katherine Mendua, 15, Skarlett Naranjo Vite, 13, Kerly Herrera, 13, Lency Lucitande, 15, Wita Ñihua, 14, Jessinia Yiyiguaje 18, Briana Agunda, 10, Dayra Chiriap, 15, och Daniela Valladolid, 14 år.**

Gruppen kämpar för människor som hotas av oljeborrningens konsekvenser.

Guerreras por la Amazonía samarbetar med Unión de Afectados por Texaco (UDAPT)-föreningen och kollektiven Eliminen los Mecheros och Enciendan la Vida. De vill skydda sina samhällen från giftiga utsläpp och miljöförstörelse som orsakas av gasfackling, alltså förbränningen av överskottsgas vid oljeborrning. Gasfackling är en av de största orsakerna till klimatkrisen.

” Skogen vägrar dö och vi är dess krigare. Vi är Amazonas. Vi motsätter oss konsekvenserna av oljeborrning, som har satt eld på våra samhällen och vår planet.”

År 2020 väckte Guerreras por la Amazonía talan mot den ecuadorianska staten med stöd av UDAPT-organisationen – och vann. Det banbrytande beslutet från 2021 krävde att regeringen skulle förbjuda gasfackling. Trots detta fortsätter oljebolagens "eldmonster" att brinna i Ecuador.

De unga aktivisterna möter våldsamma hot och stigmatisering, i stället för att de skulle hyllas för sitt mod. Myndigheterna i Ecuador utreder inte hoten mot dem. Ungdomarna har fått veta att de endast erbjuds skydd om de lägger ner sin aktivism.

Kräv att Ecuador stoppar gasfacklingen och skyddar klimatförsvararna.

GASFACKLING I AMAZONAS UTGÖR ETT HOT MOT MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER – NU OCH I FRAMTIDEN

Förbränning av fossila bränslen är en av de största källorna till utsläpp som driver på klimatkrisen. Ekonomin i Ecuador har länge byggt på oljeborrning, men intäkterna har aldrig nått Amazonas. Området har i stället offrats till oljeindustrin utan hänsyn till dess påverkan på naturen och mänskliga rättigheter. Barn tillhör områdets mest sårbara grupper, även de aktuella flickor och kvinnor som deltog i att väcka åtalet mot staten 2020.

Naturgas är en biprodukt av oljeborrning som kan tas till vara och utnyttjas. Trots det är gasfackling vanligt i många länder och orsakar enorma mängder växthusgasutsläpp, föroreningar och hälsorisker. Varje år producerar gasfackling omkring 500 miljoner ton koldioxid. Finlands årliga utsläpp uppgår till cirka 50 miljoner ton – vilket innebär att gasfacklingen släpper ut tio gånger mer än hela Finland. Gasfackling avger också stora mängder metan i atmosfären, ett ämne som värmer upp jorden mer än 80 gånger så mycket som koldioxid. I områden där gas facklas uppstår förorenade zoner, där människor ständigt utsätts för giftiga gaser.

Att stoppa gasfackling är en av de mest akuta åtgärderna för att lindra klimatkrisen. Flera länder har redan förbundit sig att gradvis minska på gasfackling på grund av dess skadliga följder. En del länder har till och med förbjudit gasfackling helt och hållet eller infört begränsningar. Ändå fortsätter länder som Ryssland, USA, Brasilien och Ecuador med gasfackling. Ecuador hör till de trettio länder där det facklas mest gas.

Det finns alternativ till fackling som är mer hållbara ur klimat-, miljö- och människorättsperspektiv, men både offentliga och privata bolag fortsätter fackla gas på fattiga och avlägsna områden för att få ner kostnaderna för oljeproduktion. Miljöförstörelse skapar större klyftor i samhället och bidrar till ökad fattigdom.

År 2021 vann Guerreras por la Amazonía och föreningen Unión de Afectados por Texaco (UDAPT) en rättegång som beordrade den ecuadorianska staten att ta bort gasfacklorna och betala ersättning till de samhällen som drabbats av gasfackling. Trots det har antalet facklor bara ökat; från 394 stycken år 2021 till 486 stycken år 2023. Amnesty International har bekräftat att åtminstone 52 facklingsanläggningar är placerade mindre än fem kilometer från bebyggelse, vilket är skadligt för både de lokala samhällena och miljön.

Den ecuadorianska staten struntar i domstolens beslut och försummar sitt internationella ansvar att minska på växthusgasutsläppen genom att fortsätta och försvara gasfackling i stället för att satsa på hållbara alternativ. Gasfackling bidrar till uppvärmningen av klimatet genom att öka mängden växthusgaser som metan. Som ett land som både i nuläget gynnas och i historien har gynnats av oljeproduktion, har Ecuador ett ansvar och samtidigt en möjlighet att minska på växthusgasutsläppen från oljeindustrin och bana väg för en snabbare och mer rättvis energiomställning. Därmed skulle landet kunna undvika ytterligare skada det globala klimatet.

ELLINOR GUTTORM UTSI

📍 NORGE

Ellinor Guttorm Utsi är medlem i ett samiskt renskötarsamhälle. Hon kämpar för att skydda samernas traditionella livsstil i Nordnorge. Som representant för sitt samhälle försvarar Ellinor sin familj och sitt folk, som i generationer följt renarnas årliga flytt i det arktiska området. De är beroende av sommarbetesmarkerna i Čorgaš-området, som nu är akut hotade.

Renskötseln är en central del av samisk kultur och livsmedelsproduktion. Tack vare att renarna rör sig mellan olika områden hinner marken återhämta sig, vilket gör det möjligt att producera livsmedel på ett hållbart sätt samt erhålla material till kläder och hantverk i det arktiska området.

Ellinor leder samesamhällets ansträngningar för att försvara sina rättigheter till land och kultur. Hon lyfter fram urfolkens ständiga kamp mellan klimatförändringar, bristande markrättigheter och utbyggnaden av förnybar energi.

År 2023 offentliggjorde den norska energimyndigheten ett förslag om att bygga flera hundra vindkraftverk på det samiska området.

Många av de planerade vindkraftverken skulle uppföras direkt på markerna där renarna betar under sommaren. De enorma kraftverksprojekten skulle föra med sig hundratals turbiner, nya vägar och kraftledning. Det skulle splittra området där Ellinors samesamhälle utövar sin näring, störa renarnas betesvandring och förstöra den samiska livsstilen, som har en nära koppling till naturen.

Trots starkt motstånd skyndar de norska myndigheterna på godkännandet av kraftverksbyggena. Ellinor arbetar outtröttligt för att göra samernas röst hörd och för att urfolkets rättigheter ska respekteras. Men tiden är knapp.

Kräv att Norge lyssnar på Ellinor och samerna och hjälper dem skydda sitt land, sin näring och sin kultur.

BAKGRUND:

“DEN GRÖNA OMSTÄLLNINGEN” HOTAR SAMERNAS RÄTTIGHETER

Amnestys och Samerådets rapport ”Just transition or ‘green colonialism’?” visar att när samernas urfolksrättigheter ställs mot projekt som ska främja “den gröna omställningen”, skyddar lagstiftningen i Finland, Sverige och Norge inte dessa rättigheter i enlighet med internationella människorättsnormer.

Klimatkrisen hotar den samiska kulturen och de traditionella näringarna, som har en stark förankring i naturen. I Finland, Sverige och Norge har klimatkrisen fört med sig nya hot mot samerna i form av markanvändningsprojekt. Om projekten förverkligas på områden som är viktiga för renskötsel kan det ha förödande följder för samerna.

“Alltför ofta presenteras ‘den gröna omställningen’ som en lösning som tjänar det allmänna bästa. Men ur urfolkens perspektiv kan den istället bli ännu en ursäkt för exploatering. Samerådet ger sitt fulla stöd till klimatåtgärder så länge de förverkligas på ett sätt som respekterar och säkrar det samiska folkets framtid”, säger Per-Olof Nutti, ordförande för Samerådet.

På den finska sidan av Sápmi har behovet av kritiska råmaterial, som är viktiga för energiomställningen, ökat intresset för gruvprospektering och vindkraft. På den svenska sidan har den “gröna omställningen” däremot startat en gruvboom och det har lett till att samiska samhällen förlorat betesmarker. I den norska delen av Sápmi har “den gröna omställningen” inneburit en kraftig utbyggnad av vindkraft.

Amnestys och Samerådets gemensamma rapport granskar hur urfolksrättens princip om fritt och informerat förhandssamtycke (FPIC) tillämpas i Finland, Sverige och Norge. FPIC är en central del av urfolksrätten och innebär att urfolk ska konsulteras och ges möjlighet att ge sitt fria och informerade samtycke innan beslut fattas i frågor som

har särskild betydelse för deras liv, kultur och näringar. Rapporten visar att lagstiftningen i Finland, Sverige och Norge inte garanterar förhandssamtycke i enlighet med internationella normer.

Även om det finns skillnader i lagstiftningen mellan Finland, Sverige och Norge visar rapporten att ingen av staterna tillräckligt skyddar samernas rättigheter eller garanterar folkets delaktighet i beslut om markanvändning. Länderna ställer heller inga krav på att myndigheter erhåller samernas förhandssamtycke innan markanvändningsprojekt som direkt berör dem kan inledas. Inget av länderna säkerställer att samernas representanter har tillräckliga resurser för att kunna delta effektivt i förhandlingarna. Dessutom försvåras möjligheterna att tillgodose samernas rättigheter av myndigheternas bristande kunskaper om den samiska kulturen.

Otillräcklig och oklar lagstiftning kan leda till markanvändningstvister som pågår i flera år. Samiska samhällen tvingas försvara sin kultur och sina näringar genom att överklaga till domstolar och internationella människorättsorgan, eftersom den nationella lagstiftningen inte säkrar deras rättigheter. Detta medför stora personliga kostnader för samer och gör det svårt att utveckla de traditionella näringarna och kulturen. Den ständiga kampen för markrättigheter skapar dessutom en osäkerhet som tär på både hälsa och välmående.

Alla tre länder måste utveckla sin lagstiftning i enlighet med de internationella normerna som gäller för principen om fritt och informerat förhandssamtycke. Länderna måste också se till att omfattande markanvändningsprojekt varken planeras eller förverkligas på samiska områden utan att representanter för det samiska folket gett sitt förhandssamtycke.

DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

VAD ÄR MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER?

"Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap."

*-FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna,
artikel 1*

Med mänskliga rättigheter avses de rättigheter som är gemensamma och lika för alla människor. De ska trygga alla människor ett människovärdigt liv, grundläggande försörjning och möjligheter till samhälleligt deltagande. De mänskliga rättigheterna tillhör varje människa och gäller vid alla tidpunkter och överallt oberoende bakgrund, medborgarskap, övertygelse eller samhällelig ställning. Alla människor har förutom rättigheter också en skyldighet att respektera andras rättigheter. Ingen får till exempel diskrimineras, eftersom det kränker förbudet mot diskriminering i människorättskonventionen. De mänskliga rättigheterna tryggas i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och i flera internationella avtal.

DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA ÄR:

UNIVERSELLA

De tillhör alla människor i världen, alltid och överallt.

OMISTLIGA

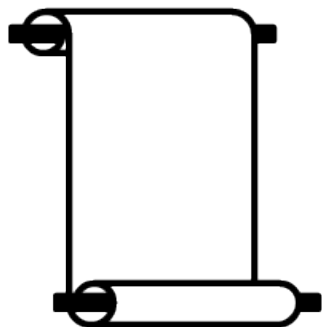
en människa kan inte förlora sina rättigheter, inte heller kan man upphöra vara människa. En person kan inte avstå från sina rättigheter ens av egen fri vilja.

OSKILJAKTIGA

de är beroende av varandra – främjandet av en rättighet har en gynnsam inverkan på tillgodoseendet av andra rättigheter. På motsvarande sätt inverkar kränkningar av de mänskliga rättigheterna ofta negativt på tillgodoseendet av andra rättigheter.

GRUNDLÄGGANDE

endast de rättigheter som anses vara viktigast betecknas som mänskliga rättigheter.

FN:S ALLMÄNNA FÖRKLARING OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA (ENG. UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHTS)

FN antog den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna efter andra världskriget år 1948. Förklaringen är den första övergripande listan på mänskliga rättigheter som utarbetats internationellt, och den innehåller 30 artiklar, alltså trettio olika punkter. Till dem hör till exempel rätten till liv, frihet och säkerhet, frihet från slaveri, förbud mot tortyr, rätten till asyl, rätten att ingå äktenskap och bilda familj, åsikts- och yttrandefrihet samt rätten till en rättvis rättegång.

Förklaringen om de mänskliga rättigheterna är bokstavligen en förklaring, och därför inte rättsligt bindande för staterna. Den har dock betydande politiskt och moraliskt inflytande. Allt sedan förklaringen antogs har den utgjort grunden för det internationella systemet för mänskliga rättigheter och för många bindande avtal, däribland FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. De mänskliga rättigheterna har följaktligen blivit en del av internationell rätt.

INTERNATIONELLA MÄNNISKORÄTTSAVTAL

De mänskliga rättigheterna är till för att skydda människor och medför därmed skyldigheter för statsledare, regeringar och tjänstemän. Människorättskonventioner är internationella avtal som staterna ingått. När en stat ratificerar, dvs. slutgiltigt godkänner, bekräftar och sätter i kraft en konvention, förbinder sig staten att ta på sig de skyldigheter som konventionen bestämmer om. Staterna bör respektera och skydda individens rättigheter samt främja tillgodoseendet av rättigheterna i praktiken. Merparten av världens stater har förbundit sig till internationella människorättskonventioner.

RÄTTEN TILL EN REN, HÄLSOSAM OCH HÅLLBAR MILJÖ

År 2022 erkände FN:s generalförsamling officiellt att rätten till en ren, hälsosam och hållbar miljö är en grundläggande mänsklig rättighet.

Denna rätt omfattar:

- ren luft
- ett tryggt och stabilt klimat
- drickbart vatten och tillgång till tillräcklig sanitet
- hälsosam och hållbart producerad mat
- en giftfri livsmiljö
- biologisk mångfald och ett fungerande ekosystem

För att den här rätten ska tillgodoses krävs också att andra rättigheter skyddas – såsom rätten till offentligt deltagande samt rätten till information och rättvis behandling. Att rätten till en ren, hälsosam och hållbar miljö har erkänts som en mänsklig rättighet är ett resultat av att världen har vaknat upp till den planetära trippelkrisen: klimatförändringen, förlusten av biologisk mångfald och miljöförorening. Dessa miljökriser utgör ett allvarligt hot mot mänskliga rättigheter världen över. Rätten till en ren och hälsosam miljö är sammankopplad till flera traditionellt erkända mänskliga rättigheter. Dit hör bland annat rätten till liv, hälsa, bostad, mat, vatten, kultur och delaktighet. Miljöföroreningar och miljöförstörelse har betydande konsekvenser för människors möjlighet att åtnjuta dessa grundläggande rättigheter – i vissa fall gör de det helt omöjligt.

MILJÖFÖRSVARARNA

På olika håll i världen jobbar människor för att försvara mänskliga rättigheter och skydda miljön. Representanter för urfolk, unga aktivister och flera andra aktörer kämpar för att skydda både miljö och klimat, och de protesterar mot förorening, avskogning och regeringars bristande handlingskraft. Genom sitt engagemang skyddar de sina egna samhällen, och både de nuvarande och framtida generationers rätt till hälsa, rent vatten, mat, bostad, kultur, delaktighet och liv – samt hela planetens livskraft.

Många som kämpar för miljöfrågor möter faror. De hotas, fängslas och till och med dödas för att de försvarar sina rättigheter och sin miljö. Urfolk involveras inte i beslutsfattande, medan deras traditionella marker och naturtillgångar exploateras. Människor som tvingats lämna sina hem till följd av klimatkrisen beaktas sällan i politiska beslut, och regeringar erbjuder dem varken skydd eller stöd. Allt oftare utsätts miljöförsvarare – särskilt unga och kvinnor – för straffrättsliga påföljder, trakasserier eller nedtystande.

Trots farorna fortsätter de sitt arbete med mod och beslutsamhet. Det är avgörande att stötta dem – inte bara för att försvara mänskliga rättigheter, utan också för att trygga hela planetens framtid.

MILJÖSKADORS OJÄMLIKA KONSEKVENSER

Miljöförstörelse och klimatförändring som orsakas av människor påverkar inte alla människor på samma sätt. De som drabbas hårdast av den globala uppvärmningen är ofta urfolk, fattiga samhällen i avlägsna områden och marginaliserade grupper. Samtidigt bidrar dessa grupper allra minst till utsläppen och är därmed minst skyldiga till problemet. De här grupperna lämnas ofta utanför politiska beslut, liksom de som bor nära fabriker och industrier – på platser som medvetet och systematiskt har förorenats.

För urfolk handlar miljöskydd om att överleva – både som individer och som samhällen med sin egen identitet, kultur och sina traditionella marker. Att utesluta urfolk från beslutsfattningsprocesser eller exploatera deras marker och naturresurser utan samtycke kränker deras kollektiva rättigheter. Det här är ett extremt exempel på de orättvisor som präglar markanvändning och utnyttjandet av naturresurser.

I FN:s deklaration om urfolks rättigheter ingår principen om fritt och informerat förhandssamtycke (FPIC). FPIC innebär att regeringar och företag har en skyldighet att dela med sig relevant information åt urfolk, förhandla med dem i god anda, och inhämta deras förhandssamtycke innan beslut fattas i frågor som har särskild betydelse för deras traditionella marker, kultur och näringar. Att be om förhandssamtycke är inte en frivillig artighetsgest utan en laglig skyldighet. Trots detta ignoreras FPIC-principen ofta av regeringar och företag, vilket kan leda till tvångsinlösningar av markområden, att människor tvingas flytta och att heliga platser förstörs.

Urfolk och andra samhällen som är särskilt sårbara för miljöförstörelsens konsekvenser är bland de första att drabbas av torka, översvämningar och föroreningar – och kan tvingas lämna sina hem. Som en följd av politisk och ekonomisk marginalisering har dessa samhällen få möjligheter att påverka skadliga beslut och konsekvenser som drabbar dem direkt. Regeringar och företag tillgodoser sällan urfolkens rätt till information och delaktighet i beslutsfattningsprocesser. Om företag agerar ansvarslost och regeringar försummar sitt ansvar att försvara mänskliga rättigheter, kommer dessa samhällen drabbas oproportionerligt hårt av utvinning av fossila bränslen, gruvsdrift – inklusive mineraler som är avgörande för energiomställningen – samt avskogning.

REGERINGARS OCH FÖRETAGS ANSVAR

Rätten till en ren och hälsosam miljö gör det möjligt för människor att påtala brister och hålla företag och regeringar ansvariga. Exempel på den här typens rättigheter är rätten till information, möjligheten att delta och rätten att få rättvisa.

Ett lands regering har en juridisk skyldighet att förebygga miljöskador, reglera företagens verksamhet och skydda mänskliga rättigheter. Till regeringars ansvar hör:

- stifta och verkställa lagar
- konsultera de samhällen som berörs av miljöförändringar. Regeringar bör inhämta förhandssamtycke av urfolk innan beslut fattas i frågor som har särskild betydelse för deras traditionella marker, kultur och näringar.
- varna på förhand om miljökriser, såsom torka och översvämningar, och erbjuda stöd och skydd under kriserna.
- hjälpa människor att anpassa sig till klimatförändringen genom att stärka infrastrukturen och förbättra servicesystemets resiliens.
- respektera domstolsbeslut som försvaret samhällen och deras rättigheter.
- erbjuda rättsliga åtgärder som till exempel ersättningar för miljöskador som orsakats av staten.

Företag har en skyldighet att respektera mänskliga rättigheter. Till företagens ansvar hör:

- säkerställa att deras verksamhet, produkter och tjänster varken skadar människor eller naturen.
- föra en genuin dialog med berörda samhällen och vidta åtgärder för att förebygga eller minimera skador.
- reparera skador som orsakats av den egna verksamheten, till exempel föroreningar eller tvångsförflyttningar samt erbjuda berörda personer tillgång till rättslig prövning.

Företag kan kränka mänskliga rättigheter utan att formellt bryta mot nationell lagstiftning, om de agerar ansvarslost utan att följa internationella människorättskonventioner. Om ett företag exempelvis sköter sin sophantering på ett sätt som är tillåtet enligt nationell lag men som leder till att dricksvattnet i en närliggande by förorenas, har företaget kränkt människors rätt till rent vatten. Bybornas rätt till hälsa kan också hotas, och företaget har en skyldighet att ersätta de skador man orsakat.

Stater har en skyldighet att skydda mänskliga rättigheter. Trots det kan de låta bli, särskilt om riskerna mot mänskliga rättigheter är kopplade till företagsverksamhet. Bristande myndighetskapacitet, statens beroende av ett företag eller en hel industri, eller till och med korruption, kan vara bakomliggande orsaker. En stats passivitet kan kränka mänskliga rättigheter på samma sätt som direkt förtryck. Även när staten inte lyckas försvara mänskliga rättigheter är företag fortfarande ansvariga för sin egen verksamhet.

UPPGIFTER

UPPGIFT: VILKA RÄTTIGHETER TILLGODOSES INTE?

Lämpar sig för grupper av alla storlekar

Tid ca 15–20 minuter (beroende på hur du vill utföra övningen)

Vad behöver du? Sammanfattningen av FN:s förklaring om mänskliga rättigheter (s. 26) och personernas berättelser (s. 11-12). Dessa finns också i elevmaterialet på webben.

Den här övningen lämpar sig bäst som en del av arbetet med personernas berättelser, innan eleverna börjar skriva brev eller kort. Övningen är tudelad. I den första delen diskuteras berättelserna ur ett etiskt perspektiv och gruppen reflekterar kring hurdana brister som fanns i hur personen eller personerna behandlades. I den andra delen kopplas reflektionerna ihop med artiklarna i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Om du vill kan du ha en kortare övning genom att välja någondera del. En sammanfattning av förklaringen om de mänskliga rättigheterna finns också i elevmaterialet på webben.¹

1. Förklara att denna uppgift behandlar verkliga människors berättelser. Dela sedan in deltagarna i mindre grupper och be dem diskutera i 5–10 minuter en person (eller flera) som figurerar i berättelserna. Ställ följande stödfråga:

På vilket sätt blir personen dåligt behandlad?

2. Ge deltagarna därefter en lista över de rättigheter som antagits i FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna. Alternativt kan du visa upp listan med en videoprojektor eller dokumentkamera. Be deltagarna gruppvis i 5–10 minuters tid fundera på följande fråga:

Vilka rättigheter i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna tillgodoses inte för personens del?

3. Du kan berätta för deltagarna att en del människorättskränkningar skrivs rakt ut i berättelserna. Det är emellertid också möjligt att en del rättigheter inte tillgodoses till följd av att andra rättigheter uteblir. Alla mänskliga rättigheter är beroende av varandra.

Inför genomgången av uppgiften kan du be deltagarna skriva upp vilka saker de identifierat och sedan be dem gå runt och titta på varandras svar. Tillsammans kan ni diskutera till exempel följande frågor:

- Fick andra gruppers svar er att tänka på någon rättighet eller någon sak som ni vill lägga till på er lista?
- Hittar ni någon rättighet som ni tycker att inte borde finnas på listan? Varför inte?
- Varför har ni valt just den här rättigheten eller artikeln?
- Var det svårt att identifiera vilka rättigheter som har kränkts?
- Vad bör staten och myndigheterna göra för att den berörda personens situation ska åtgärdas?
- Vad kan vi som grupp göra för att staten i fråga bättre ska respektera de mänskliga rättigheterna, som tillhör alla?

¹ <https://www.amnesty.fi/sv/brevmaraton-for-skolor/elev/>

UPPGIFT: HUR FÖRSVARAS MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER?

Lämpar sig för grupper av alla storlekar

Tid ca 15–20 minuter (beroende på hur du vill utföra övningen)

Vad behöver du? Sammanfattningen över FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna (s. 15, pennor, papper)

Avsikten med den här övningen är att hjälpa deltagarna granska sin vardag och sin omgivning med tanke på vilka rättigheter som tillgodoses och vilka som inte gör det, och förstå hur och varför dessa rättigheter försvaras.

1. Dela in deltagarna i grupper på fyra eller fem, och ge varje grupp ett tomt papper. Be grupperna välja en rättighet som de vill försvara. De kan välja rättigheten ur sammanfattningen av FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna, eller så kan gruppen tänka ut en egen fråga eller rättighet som är viktig för dem i deras vardag. Be gruppen diskutera hur den valda rättigheten märks i deras vardag.

2. När grupperna valt sina rättigheter, säg att rättigheten de valt nu fråntas dem. Be grupperna reflektera över följande frågor:

- Hur känns det att förlora en rättighet?
- Varför tycker de att den här rättigheten är viktig eller värd att försvaras?
- Hur kan de själva försvara förverkligandet av denna rättighet i sin egen omgivning eller i Finland?
- Vilka åtgärder kan de vidta för att försvara rättigheten som de har valt? (Tex. ordna en demonstration, blogga, grunda en aktivistgrupp)

Be grupperna skriva ner svaren på papper och be dem presentera sina svar för resten av gruppen.

3. När grupperna beslutat vilka åtgärder de kunde vidta, be varje grupp kort berätta vilken rättighet de valt, varför de valde just den rättigheten och hur de skulle försvara rättigheten.

Skriv upp de föreslagna åtgärderna, så att alla ser dem. Fråga deltagarna:

- Vem kunde de få stöd av och hur? (T.ex. en lärare, skolans anställda, myndigheterna osv.)
- Hurdana utmaningar kunde deltagarna stöta på? Vad eller vem kunde stå i vägen för dem?
- Varför och hur kunde något försvåra deras agerande? Skulle de fortsätta försvara rättigheten trots allt?
- Vad är det värsta som kunde hända dem om de trots allt skulle försvara den valda rättigheten?
- Vad kunde få dem att fortsätta försvara rättigheten i fråga, trots alla svårigheter?

UPPGIFT: KLIMATRÄTTVISA OCH MILJÖRÄTTIGHETER

Passar för grupper av alla storlekar

Reservera ca 30–60 min (beroende på hur du förverkligar uppgiften)

Vad behöver jag? Gruppen Guerreras por la Amazonías berättelse (s.11-12), Ellinor Guttorm Utsis berättelse (s. 12-13), bakgrundstexten regeringars och företags ansvar (s. 17), bilaga: ansvarskorten (s. 28), bilaga: mänskliga rättigheter och miljön (s. 29), papper, pennor och pysselmateriel.

Målet med denna uppgift är att utforska sambandet mellan miljöskydd, klimatförändringar och mänskliga rättigheter. De verkliga berättelserna från samhällen i Ecuador och Norge visar hur klimatkrisen och miljöförstörelsen påverkar människor på ett ojämlikt sätt – och vilket mod som krävs av dem som försvarar miljön.

Uppgiften kan genomföras i delar eller som helhet.

Del 1: Klimat och miljö i en värld av utmaningar 15 min

1. Placera fyra skyltar i rummet (t.ex. i rummets hörn). Skriv följande alternativ på skyltarna:

- jag stannar
- jag sticker
- jag kämpar för rättvisa
- jag är osäker på hur jag skulle reagera

Berätta för deltagarna:

”Jag kommer att läsa upp några korta situationer som bygger på verkliga händelser. De hänger ihop med berättelserna vi ska bekanta oss med idag. Föreställ dig att det är du själv som befinner dig i situationen.

När du har hört hela beskrivningen, gå till den skylt som bäst motsvarar hur du tror att du själv skulle agera i situationen.”

Obs: anpassa övningen så att även personer med funktionsnedsättning kan delta.

Beskriv skyltarnas alternativ så här:

Jag stannar – välj det här alternativet om du tror att du skulle stanna kvar på platsen, även om det händer skadliga eller orättvisa saker omkring dig.

Jag sticker – välj det här alternativet om du tror att du skulle lämna platsen för att hitta en tryggare plats att bo på, även om det skulle innebära att du förlorar ditt hem, din kultur och din gemenskap.

Jag kämpar för rättvisa – välj det här alternativet om du tror att du skulle stå upp mot orättvisorna omkring dig, även om det vore både svårt och farligt.

Jag är osäker på hur jag skulle reagera – välj det här alternativet om de andra alternativen känns fel, orättvisa, otrygga eller omöjliga för dig.

³ www.amnesty.fi/sv/brevmaraton-for-skolor/elev/

⁴ www.amnesty.fi/sv/brevmaraton-for-skolor/material/

2. Läs nu högt de fyra beskrivningarna nedan, en i taget. Be deltagarna gå till den skylt som bäst motsvarar hur de tror att de skulle reagera i situationen.

- Du bor på landsbygden och får ditt dricksvatten från en flod. En närliggande fabrik har förorenat floden så allvarligt att det inte längre finns rent dricksvatten där du bor. Vad gör du?
- Ditt lands regering har gett ett företag tillstånd att bygga en olje- eller gasledning, eller en vindturbin, på din mark eller i din trädgård – utan att fråga dig. Vad gör du?
- Industriutsläpp har förgiftat luften som du och din familj andas. Ni blir sjuka av gifterna i luften. Vad gör du?
- Klimatförändringen har orsakat torka där du bor. Du kan inte längre odla tillräckligt med mat för din familj. Du har inte råd att köpa mat och får ingen hjälp. Vad gör du?

Be deltagarna berätta om sitt val efter varje beskrivning. Fråga dem:

- Varför valde du just detta alternativ?
- Var det lätt eller svårt att göra beslutet?

3. När du har läst upp alla beskrivningar, fråga deltagarna:

- Hur kändes den här övningen?
- Valde ni annorlunda i olika situationer? Varför?
- Fanns det någon situation där inget av alternativen kändes rätt?

4. Avsluta uppgiften med att säga:

Många människor har inte möjlighet välja. De tvingas flytta eller stanna kvar på grund av fattigdom, våld, orättvisa beslut eller diskriminering. Andra väljer att stanna kvar eftersom platsen betyder mer än bara en boplatz – den omfattar deras historia, kultur och identitet. Att lämna platsen skulle i så fall betyda att de förlorar en del av sig själva. Vissa människor riskerar allt för att kämpa för rättvisa. Det här handlar de följande verklighetsbaserade berättelserna om.

Del 2: Vem bär ansvaret? 20 min

Dela in deltagarna i par eller mindre grupper. Dela ut ansvarskort till varje grupp (s. 27). Du behöver inte använda alla nio ansvarskort – välj de som passar bäst till berättelserna och de teman som behandlas i dem.

Berätta för deltagarna:

“Varje kort handlar om rätten att leva i en ren, hälsosam och hållbar miljö. Er uppgift är att sortera korten i två kategorier:

1. Ansvar som främst ligger hos landets regering
2. Ansvar som främst ligger hos företagen

Vid vissa kort kan det kännas som att regeringar och företag delar ansvaret för att skydda och respektera denna mänskliga rättighet. Det kan stämma, men i den här uppgiften försöker vi ta reda på vem som har det huvudsakliga ansvaret och varför. Poängen är inte att hitta de rätta svaren, utan att diskutera hur ni har resonerat.

6. Ge grupperna 10 minuter att diskutera och sortera korten. Diskutera sedan tillsammans:

- Vilka kort var lättast att sortera? Varför?
- Vilka kort väckte mest diskussion?
- Märkte ni att ansvaret ofta var delat? Varför tror ni att det är så?

För att fördjupa diskussionen kan du vid behov använda dig av bakgrundstexten om regeringars och företags ansvar (s. 17).

7. Avsluta uppgiften genom att berätta för deltagarna:

“Alla har rätt att leva i en ren, hälsosam och hållbar miljö. Både regeringar och företag har en skyldighet att skydda och respektera människors rättigheter och miljön. Tyvärr är det ofta så att varken regeringar eller företag agerar på ett sätt som respekterar mänskliga rättigheter. Nu ska vi ta del av verkliga berättelser som visar vad som händer när regeringar och företag inte tar sitt ansvar.”

Del 3: Modiga miljöförsvare 25 min

8. Dela in deltagarna i mindre grupper. Ge varje grupp en berättelse samt bilagan Mänskliga rättigheter och miljön (s. 28). Be sedan deltagarna läsa berättelsen de fått och diskutera den utifrån följande frågor:

- Vad har hänt?
- Vem är ansvarig för händelserna?
- Vilka mänskliga rättigheter har kränkts?
- Vad borde landets regering göra för att skydda sina invånare?

9. Be sedan varje grupp kort berätta vad som hände i berättelsen och nämna 2–3 rättigheter som har kränkts.

Skriv upp gruppernas svar så att alla kan se dem.

10. Fråga deltagarna:

- Vad i berättelserna överraskade er mest?
- Varför är de här berättelserna viktiga för oss, även om de utspelar sig långt borta?

Du kan hjälpa deltagarna förstå händelserna i berättelserna genom följande konstateranden:

- Båda berättelserna handlar om miljöskydd, men de berör olika mänskliga rättigheter. Händelserna i berättelserna påverkar flera rättigheter och visar hur mänskliga rättigheter och miljöförstörelse hänger ihop.
- Även om berättelserna utspelar sig i olika länder (Norge och Ecuador) handlar de om samma globala problem – klimatförändring och miljöförstörelse känner inga landsgränser.
- Orättvisorna i klimat- och miljöåtgärder innebär att den klimatförändringen och miljöförstörelsen som skapats av människan fördjupar ojämlikhet. De människor och grupper som bär minst ansvar för miljöproblemen är också de som drabbas mest av deras konsekvenser.

11. Du kan avsluta uppgiften med att säga:

“Vi delar alla den här planeten. När människor försvarar vatten, skogar, mark och klimat, försvarar de något som tillhör oss alla. Många människorättsförsvare tar stora risker när de kräver klimat- och miljö rättvisa. Därför är deras arbete också viktigt för oss. Genom att stödja dem försvarar vi den rättvisa, trygghet och det människovärde som tillhör oss alla. Nu när vi tillsammans har utforskat vad det handlar om, har vi chansen att delta i en kampanj som stödjer dessa försvare – tillsammans med miljoner andra människor.”

Del 4: Att skriva appeller och solidaritetshälsningar 15–30 min

12. Berätta för deltagarna om Amnesty Internationals internationella kampanj Skriv för frihet (eng. Write for Rights) och att skolornas brevmaraton är en del av kampanjen. I kampanjen uppmanas människor att skriva solidaritetshälsningar till de personer som presenteras i berättelserna, samt appeller till regeringar för att kräva att de tar sitt ansvar för att skydda, respektera och främja mänskliga rättigheter. Du kan berätta om kampanjens tidigare framgångar (s. 7) eller visa en video med den nigerianska Moses Akatugba³ vars dödsdom upphävdes tack vare den internationella kampanjen.

Beroende på hur mycket tid ni har kvar, be deltagarna skriva antingen en solidaritetshälsning eller en appell för att stödja valfri person eller grupp.

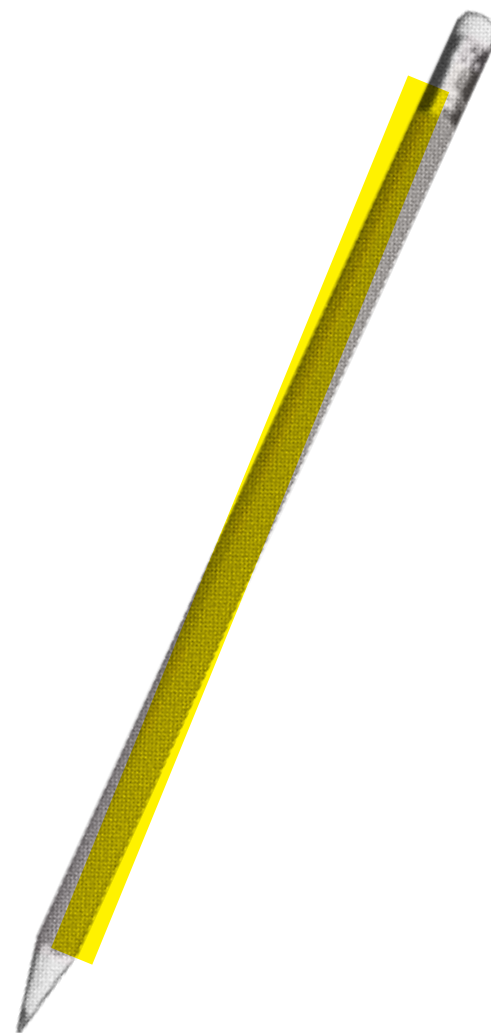
Anvisningar för hur man skriver en solidaritetshälsning eller en appell finns på s. 31.

³Läs eller titta på en video där Moses berättar vad han tänker om skolornas brevmaraton

⁵ www.amnesty.fi/sv/brevmaraton-for-skolor/elev/

⁶ www.amnesty.fi/sv/brevmaraton-for-skolor/material/

UPPGIFTERNAS BILAGOR

BILAGA: SAMMANFATTNING AV FN:S ALLMÄNNA FÖRKLARING OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

MEDBORGERLIGA RÄTTIGHETER OCH FRIHETER

Rätt till liv, frihet från tortyr och slaveri, åsikts- och religionsfrihet, rätt till icke-diskriminering.

1. Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter
2. Förbud mot diskriminering
3. Rätt till liv, frihet och personlig säkerhet
4. Förbud mot slaveri och tvångsarbete
5. Förbud mot tortyr
6. Rätt till nationalitet

LAGLIGA RÄTTIGHETER

Oskyldig tills motsatsen bevisats, rätten till rättvis rättegång och förbud mot godtyckligt anhållande, häktning eller landsförvisning.

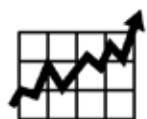
7. Rätt att erkännas som en person i lagens mening
8. Likhet inför lagen
9. Rätt till verksam hjälp mot rättighetskränkningar
10. Förbud mot att godtyckligt anhållas, hållas fängslad eller landsförvisas
11. Rätt till rättvis rättegång
12. Oskyldig till dess att skuld lagligen har fastställts vid en offentlig rättegång
13. Rätt till asyl

SOCIALA RÄTTIGHETER

Rätt till utbildning, rätt att bilda familj, rätt till hälsovård och fritid.

14. Rätt till skydd för privat- och familjelivet
15. Rätt att fritt förflytta sig och välja bostadsort inom statens gränser
16. Rätt att ingå äktenskap och bilda familj
17. Rätt till vila och fritid
18. Rätt till utbildning

EKONOMISKA RÄTTIGHETER

Rätt att äga egendom, rätt till arbete, bostad och tillräcklig levnadsstandard.

19. Rätt att äga egendom
20. Rätt till social trygghet
21. Rätt till arbete
22. Rätt till en tillräcklig levnadsstandard

POLITISKA RÄTTIGHETER

Rätt att delta i politiskt beslutsfattande, rätt till frihet i fråga om fredliga möten och sammanslutningar.

23. Rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet
24. Rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet
25. Rätt till frihet i fråga om fredliga möten och sammanslutningar
26. Rätt att delta i offentlig verksamhet och politiskt beslutsfattande

KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätt att delta i samhällets kulturella liv.

27. Rätt att delta i samhällets kulturella liv
28. Rätt till ett internationellt system där dessa rättigheter och friheter till fullo kan förverkligas
29. Skyldighet att respektera andras rättigheter
30. Inga rättigheter som anges i förklaringen får omintetgöras

BILAGA: ANSVARSKORT

Att säkerställa att alla har tillgång till rent dricksvatten och ren luft som är trygg att andas.

Att säkerställa att människor blir hörda och att deras åsikter beaktas innan projekt som kan påverka deras liv inleds.

Att spåra aktörer som förorenar floder, hav eller land och stoppa ytterligare förstörelse.

Att hjälpa familjer som tvingas fly undan torka.

Att betala ersättning till människor som drabbats av föroreningar eller miljöförstörelse.

Att respektera domstolsbeslut som kräver att skador orsakade av företagsverksamheten repareras.

Att säkerställa att alla människor fritt och tryggt kan uttrycka sina åsikter och demonstrera.

Att säkerställa att urfolk får all relevant information och har möjlighet att ge – eller att låta bli att ge – sitt samtycke till projekt som påverkar deras marker, kultur och liv.

Att undvika förorena floder, hav, luft eller land.

BILAGA: MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH MILJÖN

Dessa rättigheter hittas i följande människorättsfördrag:

- **FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna**
- **FN:s förklaring om urfolks rättigheter**
- **FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (förkortning: ICESCR-konventionen)**
- **FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (förkortning: ICCPR-konventionen)**

UNIVERSELLA MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Miljöskador, så som klimatförändringen som orsakats av människan, skadar inte enbart naturen utan kränker också mänskliga rättigheter. I följande lista hittar du några mänskliga rättigheter som hänger samman med att skydda mark, vatten och klimat.

Rätten till liv (Artikel 3 i förklaringen om de mänskliga rättigheterna; Artikel 6 i ICCPR-konventionen)

Den här rätten kränks då föroreningar eller extremväder hotar människors överlevnad, eller när miljöförsvare hotas till livet eller dödas.

Rätten till effektivt rättsmedel (Artikel 8 i förklaringen om de mänskliga rättigheterna; Artikel 2 i ICCPR-konventionen)

Denna rättighet kränks när människor saknar möjlighet att motverka miljöskador eller att få rätt och ersättning när deras rättigheter kränks.

Skydd mot godtyckligt frihetsberövande (Artikel 9 i förklaringen om de mänskliga rättigheterna; Artikel 9 i ICCPR-konventionen)

Denna rättighet kränks när människorättsförsvare eller aktivister grips orättvist, hålls fängslade utan grund eller straffas för att de avslöjar övergrepp eller deltar i fredliga demonstrationer.

Yttrandefrihet, inkl. rätten till information (Artikel 19 i förklaringen om de mänskliga rättigheterna; Artikel 19 i ICCPR-konventionen)

Denna rättighet kränks när attacker mot miljöförsvare skapar rädsla och hindrar andra människor från att ta ställning, eller när människor nekas tillgång till viktig information om miljön.

Rätten att delta i fredliga sammankomster (Artikel 20 i förklaringen om de mänskliga rättigheterna; Artikel 21 i ICCPR-konventionen)

Denna rättighet kränks när människor tystas, grips, eller attackeras för att de arbetar för att skydda miljön.

Rätten att delta i sitt lands styre (Artikel 21 i förklaringen om de mänskliga rättigheterna; Artikel 25 i ICCPR-konventionen)

Denna rättighet kränks när samhällen utesluts från beslutsfattande om projekt som påverkar deras marker, vattentillgångar eller luften de andas, eller när de hindras från att delta i beslut som berör miljön.

Rätten till god hälsa och välbefinnande (Artikel 25 i förklaringen om de mänskliga rättigheterna; Artikel 12 i ICESCR-konventionen)

Denna rättighet kränks när förorenad mark, luft eller vatten orsakar sjukdom.

Rätten till mat, bostad och vatten (Artikel 25 i förklaringen om de mänskliga rättigheterna; Artikel 11 i ICESCR-konventionen)

Denna rättighet kränks när torka, översvämningar, markbränder och föroreningar förstör skördar, källor till rent vatten och hem.

Rätten till kultur och identitet (Artikel 27 i förklaringen om de mänskliga rättigheterna; Artikel 15 i ICESCR-konventionen)

Denna rättighet är särskilt viktigt för urfolk, då överlevnaden av deras kultur är knuten till traditionella marker.

Rätten till en ren, hälsosam och hållbar miljö (Beslutet vid FN generalförsamling 76/300)

Denna rättighet erkändes som en universell mänsklig rättighet år 2022.

URFOLKS RÄTTIGHETER

Urfolk behöver särskilt skydd eftersom deras identitet och kultur är starkt förknippad med deras traditionella marker. De utsätts för många former av orättvisa och deras rättigheter respekteras ofta inte.

Kulturella, religiösa och språkliga rättigheter (Artikel 27 i ICCPR-konventionen)

Urfolk och andra minoriteter får inte nekas rätten att utöva sin religion, använda sitt språk eller åtnjuta sin traditionella kultur och livsstil.

Rätten till fritt och informerat förhandssamtycke, eng. Free, Prior and Informed Consent, FPIC (Deklarationen om urfolkens rättigheter)

Regeringar och företag har en skyldighet att delge relevant information åt urfolk, förhandla med dem i god anda, och inhämta deras förhandssamtycke innan beslut fattas i frågor som har särskild betydelse för deras traditionella marker, kultur och näringar. Denna rättighet är en central del av många urfolksrättigheter. FPIC-principen ingår till exempel i följande rättigheter:

Rätten att bevara och utöva sina kulturella traditioner (Artikel 11 i deklARATIONEN om urfolkens rättigheter)

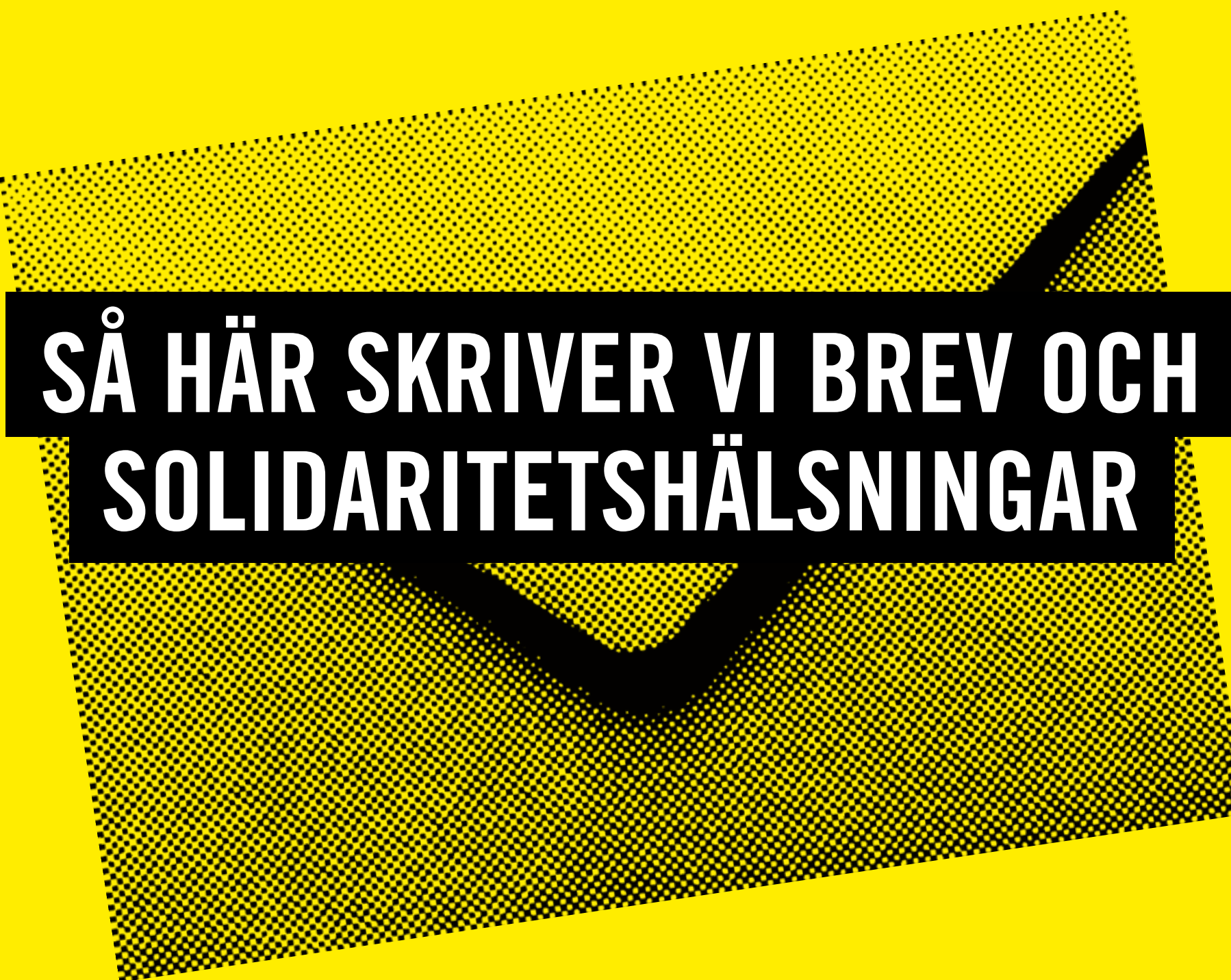
Denna rättighet slår fast att urfolk har rätt att bevara och stärka sitt kulturarv och sina traditioner, inklusive heliga platser och kunskapssystem.

Rätten att bevara och skydda miljön (Artikel 29 i deklARATIONEN om urfolkens rättigheter)

Urfolk har rätt att upprätthålla en hållbar miljö. Regeringar har en skyldighet att förebygga skadlig verksamhet och hindra farliga ämnen från att skada urfolkens marker, naturresurser och samhällen.

Rätten att själva bestämma hur deras markers utvecklas (Artikel 32 i deklARATIONEN om urfolkens rättigheter)

Urfolk har rätt att delta i beslutsfattande och ge sitt samtycke i alla sådana projekt som påverkar deras marker, områden och naturresurser – särskilt då det gäller exploatering av naturresurser.

**SÅ HÄR SKRIVER VI BREV OCH
SOLIDARITETSHÄLSNINGAR**

SÅ HÄR SKRIVER VI BREV OCH SOLIDARITETSHÄLSNINGAR

Det är bra att reservera minst 25 minuter för brevskrivandet. Ofta har eleverna inte tidigare skrivit brev av den här typen. Vi har sammanställt följande anvisningar för att underlätta uppgiften. Man behöver ändå inte ta instruktionerna alltför bokstavigt. Viktigast är att eleverna skriver brevet på ett sätt som känns naturligt för dem. Personliga meddelanden har ofta den största inverkan.

Observera att man i breven ska använda sig av ett sakligt och respektfullt språk.

Så här skriver du ett effektivt appellbrev för mänskliga rättigheter:

1. För fram följande i ditt brev:

- För vem skriver du?
- Vad har hänt personen i fråga?
- Varför har det som hänt kränkt personens mänskliga rättigheter?
- Vad kräver du att ska göras för att situationen blir bättre?

2. Använd en **respektfull och lugn ton** i ditt brev. Kränkningar av de mänskliga rättigheterna känns ofta absurda, men vi vill tas på allvar. Respektera brevets mottagare.

3. Använd dig av Amnesty's **anvisningar och information** om den hotade individen eller gruppen i brevet. Fakta hjälper läsaren att känna igen det fall du skriver om.

4. Använd **din egen röst**. Våra krav får större inverkan om många olika människor för fram dem ur sitt eget perspektiv. I ditt brev kan du hänvisa till något som hänt i ditt eget liv, så som "Som mamma till två barn vet jag ..." eller "Som studerande upplever jag att ...". För fram Amnesty's krav genom vad du själv känner och tycker.

5. Motivera dina krav med hänvisning till **internationell rätt**, inte till politiska åsikter. De mänskliga rättigheterna grundar sig på folkrätten och internationella avtal samt skyldigheterna som följer av dem. Det är inte effektivt att lägga fram politiska påståenden eller argument. Tvärtom kan de ibland vara till mer skada än till nytta.

6. Berätta hur människorättssituationen kunde **förbättras**. Du kan till exempel hänvisa till sådana traditioner i landet som kan främja tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna. Försök uppmuntra läsaren att stödja de mänskliga rättigheterna.

7. Visa **personligt intresse** för det land som du skriver till. Om du har besökt landet eller bekantat dig med dess kultur eller historia kan du berätta om det. Undvik att jämföra Finland med mottagarens land. Människorättskränkningar sker överallt i världen, och därmed är jämförelser inte konstruktiva.

8. **Undvik att jämföra** Finland med mottagarens land. Människorättskränkningar sker överallt i världen, och därmed är jämförelser inte konstruktiva.

9. Håll ditt brev **kort och koncist**. De flesta appellbrev ryms på en sida. Också ett brev på två eller tre meningar kan vara mycket effektivt.

10. **Underteckna** brevet med ditt eget namn. Du kan också skriva med bara förnamnet. Du kan även skriva ut namnet på din skola och dess kontaktuppgifter i brevet.

VANLIGA FRÅGOR

VANLIGA FRÅGOR

Varför ska jag skriva till just de här personerna?

Denna gång ber vi dig skriva till Ecuadors president och Norges statsminister. Enligt Amnestys undersökning är de i en nyckelposition för att möjliggöra förändring.

Hur mycket måste jag berätta om mig själv i brevet? Är det farligt att underteckna breven? Kan staten dit jag skickat mitt brev förhindra att jag reser till landet?

Du får själv avgöra vad du vill berätta om dig själv. Genom att ange ditt namn visar du att brevet är äkta och personligt. Om du vill kan du skriva med bara förnamnet.

Tusentals Amnesty-anhängare undertecknar brev utan problem. Om du som privatperson eller i ditt arbete har nära kontakter med mållandet kan du för säkerhets skull låta bli att skriva brev till landet i fråga.

Ska jag nämna Amnesty International i mitt brev?

Du får själv bestämma om du vill skriva som

privatperson eller som en del av Amnestys internationella kampanj.

Borde jag skriva mitt brev för hand?

Både datorskriven och handskriven text går bra. Det viktigaste är att du skriver brevet och skickar det, om du vill.

Borde jag skriva på ett främmande språk?

Vi uppmuntrar dig att skriva på ett främmande språk. Om det känns svårt kan du också skriva på ditt modersmål. Exempelbreven (s. 34-36) och ordlistan (s. 40) hjälper dig att skriva på ett främmande språk.

Vad händer efter att brevet skickats i väg?

Ibland får breven ett svar, men det kan också hända att just ditt brev inte får det. Ditt brev är ändå viktigt. Om du får svar ber vi dig skicka en kopia på svaret till Amnesty International till adressen Sanduddsgatan 7 A, 00100 Helsingfors.

Hur kan jag i fortsättningen få information om de människor som vi skriver för?

Amnesty Internationals finländska sektion skickar ett tackbrev till skolorna under år 2026. Där berättar vi hur stort deltagandet i brevskrivarmaraton blev och vilken inverkan kampanjen haft.

Vad kostar det att posta brevet?

Breven och korten skickas till Amnesty Internationals kontor i Finland som vidarebefordrar dem till ansvariga myndigheter och berörda parter. Du kan skicka breven och korten avgiftsfritt (alltså utan frimärke) till Amnesty genom att skriva följande adress på kuvertet: **Skolornas brevmaraton, Amnesty International, Försändelsekod 5007696, 00003 Svarsförsändelse.** Du kan också ladda upp era meddelanden elektroniskt ifall er skola använder en molnbaserad tjänst. Skicka länken till tjänsten per e-post till emma.aman@amnesty.fi.

DETALJERAT EXEMPELBREV

Det här exemplet kan användas som modell för appellbrevet.

1. Mottagarens officiella titel och adress
2. Brevets datum
3. Formell hälsning
4. Inledning som anger brevets syfte
5. Åtgärder och följder som skribeten önskar sig se
6. Noggrann beskrivning av åtgärder för att uppnå målen
7. Respektfull avslutningsfras
8. Din underskrift – den kan ha större betydelse än du tror!

1	H.E. Hun Sen Prime Minister Kingdom of Cambodia 2 41 Russian Federation Blv Phnom Penh Cambodia	2	9 May 2012
3	Dear Prime Minister,		
4	I am writing to express my grave concern regarding the arbitrary arrest and mistreatment of 13 women human rights defenders in Phnom Penh on May 22, 2012.		
5	I respectfully urge the Cambodian government to vacate these convictions and release these 13 women, who have been imprisoned solely for expressing their views and engaging in peaceful assembly.		
6	I call on the Cambodian government to unconditionally release these women immediately. Finally, I ask the Cambodian government to take the necessary steps to protect the fundamental rights to freedom of expression and peaceful assembly in Cambodia.		
7	Thank you for your attention to these urgent matters.		
8	Sincerely, Alex Citizen		

EXEMPEL PÅ MENINGAR:***I am concerned...****– Jag är orolig för...****As a young person myself ...****– Som en ung människa...***EXEMPEL PÅ MENINGAR:*****I feel that the human rights of
Guerreras por la Amazonía and the
people they represent are not
respected because ...****– Jag upplever att Guerreras por la
Amazonía-gruppens och dess
medlemmars rättigheter inte
respekteras eftersom...***SKRIV EN APPELL FÖR GRUPPEN GUERRERAS POR
LA AMAZONÍA**

President of Ecuador
Palacio de Carondelet
García Moreno N10-43 entre
Chile y Espejo, Quito 170401
Ecuador

Ditt namn

(Här kan du skriva adressen
till din skola eller namnet på
din grupp)

Ärade president, / Your Excellency,

1. Berätta något som gör brevet mer personligt. Du kan berätta varför du är orolig för gruppen Guerreras por la Amazonía. Du kan också berätta något om dig själv.
2. Berätta i ditt meddelande om de orättvisor som gruppen Guerreras por la Amazonía lyfter fram. Du kan också berätta varför du tycker att gruppens rättigheter inte respekteras.
3. Berätta att du kräver att Ecuadors myndigheter...

KRAVEN PÅ SVENSKA

följer beslutet om att stoppa gasfackling
och tryggar klimatförsvararnas säkerhet.

KRAVEN PÅ ENGELSKA

uphold the ruling to eliminate gas flares and
ensure the safety of climate defenders

Högaktningsfullt/
Yours Sincerely,

Ditt namn

SKRIV EN APPELL FÖR ELLINOR GUTTORM UTSI

Prime Minister of Norway
Office of the Prime Minister
PO box 8001 Dep
0030 Oslo
Norway

Ditt namn
(Här kan du skriva adressen
till din skola eller namnet på
din grupp)

EXEMPEL PÅ MENINGAR:

I am concerned...

– Jag är orolig för...

As a young person myself ...

- Som en ung människa...

EXEMPEL PÅ MENINGAR:

*I feel that the human rights of
Ellinor Guttorm Utsi and the
Sámi are not respected
because...*

– Jag upplever att Ellinor Guttorm
Utsis och samernas rättigheter
inte respekteras eftersom...

Ärade statsminister, / Dear Prime Minister,

1. Berätta något som gör brevet mer personligt. Du kan berätta att du är orolig för hur Ellinor Guttorm Utsi och samerna behandlas. Du kan också berätta något om dig själv.
2. Berätta om Ellinor Guttorm Utsis arbete och varför du tycker det är viktigt. Du kan också berätta varför du upplever att Ellinors och samernas rättigheter inte respekteras.
3. Berätta att du kräver att Norges statsminister...

KRAVEN PÅ SVENSKA

skyddar de samiska renskötersamhällenas rättigheter genom att säkerställa att industriella vindkraftsprojekt som hotar deras marker och livsstil inte framskrider utan de berörda samernas frivilliga och informerade förhandssamtycke.

KRAVEN PÅ ENGELSKA

protect the rights of the Sámi reindeer-herding communities by ensuring that industrial wind-power projects that threaten their lands and way of life do not proceed without the free, prior and informed consent of the affected Sámi people.

Högaktningsfullt/
Yours Sincerely,

Ditt namn

ANVISNINGAR FÖR SOLIDARITETSHÄLSNINGAR

Solidaritethälsningarna skickas direkt till personer som upplevt kränkningar av sina mänskliga rättigheter. Avsikten är stötta dem och berätta att vi tänker på dem. Många av personerna som tidigare fått hälsningar har berättat att meddelandena gett dem mod och hopp i svåra situationer.

Eftersom hälsningarna är avsedda att stötta och uppmuntra mottagarna är det önskvärt att skriva på något av de språk som nämns i anvisningarna. Språkrekommendationen är ändå inte absolut – uppmuntrande hälsningar kan också skrivas på svenska eller något annat språk; huvudsak är att de skrivs.

Ifall solidaritethälsningarna känns svåra att skriva kan ni tillsammans i klassen fundera på vad ni vill säga. Du kan ställa eleverna följande frågor och skriva upp svaren på tavlan:

- **Vad kunde få mottagaren att känna sig starkare?**
- **Hur kunde ni genom er hälsning visa att ni stöder mottagaren?**
- **Hur kunde ni i er hälsning berätta att ni tycker att det är viktigt att respektera de mänskliga rättigheterna?**
- **Hur kunde ni visa ert stöd och ge hopp med hjälp av ord, bilder eller fotografier?**

I hälsningen kan man också berätta om sitt eget liv och varför man tycker att det är viktigt att stötta personen. Under kampanjens gång får målpersonerna tiotusentals hälsningar och många försöker läsa dem alla. Vill du skilja dig ur mängden lönar det sig att skriva på ett modigt och personligt sätt.

När ni skriver solidaritethälsningar kan ni antingen använda färdiga mallar som ni fått av Amnesty eller pyssla ihop egna kort. Utöver text får ni gärna använda bilder, färger, klistermärken – bara fantasin sätter gränser.

SOLIDARITETSHÄLSNING TILL GRUPPEN GUERRERAS POR LA AMAZONÍA

SVENSKA

SPANSKA

ENGELSKA

Ni är modiga krigare som kämpar mot eldmonster.

Son unas valientes guerreras que están luchando contra los monstruos de fuego.

You are brave warriors fighting against the monsters of fire.

Genom ert arbete skyddar ni inte bara era egna samhällen, utan också vår gemensamma planet från klimatförändringen.

Con sus acciones no solo defienden los derechos de sus comunidades, sino también protegen a nuestro planeta del cambio climático.

With your actions, you not only defend the rights of your communities, but also protect our planet from climate change.

Fortsätt kämpa för att släcka gasfacklorna och skydda liv.

Continúen luchando por eliminar los mecheros y encender la vida.

Keep fighting to extinguish the gas flares and ignite life.

Ni har vårt fulla stöd från (land/område). Er kamp är vår kamp.

Tienen todo nuestro apoyo desde (territorio/país). Su lucha es nuestra lucha.

You have all our support from (territory/country). Your struggle is our struggle.

OBSERVERA

Guerreras por la Amazonía -gruppens medlemmar talar spanska.

Det är viktigt att hålla en positiv och uppmuntrande ton i meddelandet. Du kan till exempel lyfta fram vilken betydelse gruppens aktivism har för att skydda planeten och i kampen mot klimatförändringen.

Undvik att skriva om eventuella hälsoproblem som gasfackling kan orsaka.

Några av de unga aktivisterna använder olika djur som sina symboler. Om ni vill kan ni rita eller pyssla pumor, harar, katter, kapybaror, fjärilar, kolibrifåglar, jaguarer och kor i era meddelanden.

SOLIDARITETSHÄLSNINGAR TILL ELLINOR GUTTORM UTSI

SVENSKA	NORDSAMISKA	ENGELSKA
Vi stödjer dig!	Mii doarjut din!	We support you!
Låt fjällen leva!	Ellos duoddarat!	Let the mountain plains live!
<i>En förkortning som betyder "visa samisk attityd"</i>	ČSV!	<i>abbreviation for "show Sámi spirit!"</i>
Var stark!	Leage nanus!	Stay strong!
Du är inte ensam!	It leat okto!	You are not alone!
Vi tänker på dig!	Don leat min jurdagiin / mii jurddašit du birra!	We are thinking of you! / you are in our thoughts!
Vi stöttar dig!	Mii doarjut du!	We support you!
Du har inspirerat mig att försvara mänskliga rättigheter och klimaträttvisa!	Don movttiidahtát mu bealuštit olmmošvuoigatvuođaid ja dálkkádatvuoigatvuođaid!	You have inspired me to defend human rights and climate justice!

OBSERVERA

Ellinor pratar nordsamiska, norska och engelska.

Du kan lägga till bilder eller texter i ditt meddelande som handlar om till exempel

- naturen, fjällen, dalarna och renarnas betesmarker i Sameland
- renar som symboliserar den samiska kulturen och näringen

- samisk kultur och traditioner, till exempel traditionell klädsel (t.ex. gákti), handarbeten (duodji) och kulturens nära koppling till samernas marker
- vikten av att ta hand om djurens välbefinnande

Om du använder verkliga bilder som visar samisk kultur, kom ihåg att ange vem som tagit eller skapat bilden.

Obs! I Finland har det funnits en lång historia av att framställa samer på rasistiska och stereotypa sätt. Använd inte sådana bilder – inte ens som ett skämt.

ORDLISTA SVENSKA – ENGELSKA

Appell – *Petition*

Berättigande, grund – *Justification*

Definiera – *Define*

Delta – *Participate*

FN (Förenta nationerna) – *UN (United Nations)*

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna – *United Nations Universal Declaration of Human Rights (UDHR)*

FN:s deklaration om urfolks rättigheter – *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (UNDRIP)*

FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter – *The International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*

Frihet från diskriminering – *Freedom from discrimination*

Gasfackling – *Gas flaring*

Klimaträttvisa – *Climate justice*

Internationell rätt, folkrätten – *International law*

Jämlikhet – *Equity*

Jämställdhet – *Equality*

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter – *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*

Kritisera – *Criticize*

Kräva, vädja – *Call on*

Kväsa – *Repress*

Missnöje – *Discontent*

Människorättsförsvarare – *Human rights defender*

Människorättskonvention – *Human rights treaty*

Människorättskränkning – *Human rights violation*

Mänskliga rättigheter – *Human rights*

Mötesfrihet – *Freedom of assembly*

Omedelbart – *Immediately*

Plikt – *Responsibility, obligation*

Regering – *Government*

Rätt, rättvisa – *Justice*

Rätten till hälsa – *Right to health*

Rätten till likhet inför lagen – *Right to equal protection of the law*

Rätten till liv – *Right to life*

Rätten till personlig frihet och säkerhet – *Right to personal liberty and security*

Samerna – *Sámi / The Sámi people*

Samiska språken – *Sámi languages*

Sameland – *Sápmi*

Skydda – *Protect*

Solidaritet – *Solidarity*

Uppmana – *Urge*

Urfolk – *Indigenous people*

Uttrycka – *Express*

Verkställa, genomföra – *Enforce*

Vädja – *Appeal*

Yttrande- och åsiktsfrihet – *Freedom of expression*

**VÅRA ORD KAN
FÖRÄNDRA VÄRLDEN**